

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

Єрмоєнко Світлана Василівна ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ГОВОРІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	915
Іванова Наталія Георгіївна МЕТОДИЧНІ НАСТАНОВИ КРЕАТОРІВ САЙТУ VIDEOELE (ПОЧАТКОВИЙ РІВЕНЬ НАВЧАННЯ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ)	916
Козак Тетяна Борисівна ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕМАНТИКИ СЛОВА BLAU ‘СИНІЙ, БЛАКИТНИЙ’ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	919
Марчук Ірина Петрівна ВИКОРИСТАННЯ ЕЛІТНОГО КОНТЕКСТУ В НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 ПРАВО	921
Потенко Людмила Олександрівна ІННОВАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ.	923
Томчаковський Олександр Георгійович НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ: АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.	925
Тупікова Тетяна Валеріївна ГЕНЕАЛОГІЧНА СПОРІДНЕНІСТЬ GELB I GRÜN	927
Швелідзе Лідія Дмитрівна ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ	929
Alexeyev Mykola CLEAR ENGLISH OF LAW: A POSSIBILITY OR A NECESSITY?	931
Ковальова Ксенія Олександрівна КОНЦЕПТ ТЕКСТИЛЬ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОНСТАНТА АНГЛОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ.	933
Лесневська Катерина Вікторівна СУЧАСНІ ТРЕНДИ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ	934

СЕКЦІЯ 26. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ЛІНГВІСТИКИ ПРАВА ТА ЗМІ

Мамич Мирослава Володимирівна, Шевченко-Бітенська Олена Валентинівна ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ	937
Кісельова Анастасія Андріївна, Мамич Мирослава Володимирівна ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.	939
Назаренко Оксана Миколаївна, Кабанцева Надія Вікторівна АВТОРСЬКИЙ КОМЕНТАР ЯК МЕТАТЕКСТ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ «МАЛЬВИ» РОМАНА ІВАНИЧУКА	941

СЕКЦІЯ 27. ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Колкутіна Вікторія Вікторівна ОПОВІДНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОГО СТОРІТЕЛІНГУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	943
Маляренко Тетяна Анатоліївна ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНО-КИТАЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	945
Скалацька Олена Віталіївна МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ В МЕДІЙНИХ ТРЕНДАХ	946
Владишевська Вікторія Вікторівна, Демченко Олександр Петрович ДИПЛОМАТИЧНЕ ЛИСТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНЕ ЯВИЩЕ	948
Грушевська Юлія Андріївна РОЛЬ ВЛАСНОЇ НАЗВИ У СКЛАДІ РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ	950
Літвінчук Ірина Сергіївна АДАПТАЦІЯ ЗМІ ДО НОВИХ ВИМОГ ЦИФРОВОЇ ЕРИ: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ ДО ЦИФРОВИХ	952
Menshykova Zhanna, Menshykova Anastasiia MARKETING COMMUNICATIONS: TRENDS AND PROSPECTS	954
Чубук Олег Леонтійович ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ РЕДАКЦІЙ ПІСЛЯ РЕЛОКАЦІЇ І ДЕОКУПАЦІЇ	956

СЕКЦІЯ 28. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Барсукова Тетяна Олександрівна, Смолякова Ірина Дмитрівна МОТИВАЦІЯ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	959
Антіпова Жанна Ігорівна, Кучеренко Геннадій Васильович АДАПТИВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖАНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	961

Назаренко Оксана Миколаївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент

Кабанцева Надія Вікторівна

Міжнародний гуманітарний університет,
старший викладач кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних
мов, кандидат філологічних наук

АВТОРСЬКИЙ КОМЕНТАР ЯК МЕТАТЕКСТ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ «МАЛЬВИ» РОМАНА ІВАНИЧУКА

Поняття «метатекст» з'явилося в структуралізмі, відповідно до лінгвістичних теорій про метамову. Метатекст – це «своєрідна надбудова над текстом, що вказує на його тему, організацію, структуру, служить коментарем до тексту й водночас є його частиною» [1, с. 101].

Основною функцією метатексту є орієнтування автора на адекватне сприйняття художнього твору читачами, іманентною частиною якого є текст. За допомогою метатексту читач може правильно визначити експліцитні та імпліцитні, семантичні та композиційні зв'язки авторського твору, встановити засоби зв'язності, які продукують художню цілісність. Це уможливило виявити найбільш цінні в естетичному відношенні деталі, які сприяють сприйняттю художнього образу, а також сформулювати етичні аспекти, які формують ціннісний простір художнього тексту.

Об'єктом дослідження служить авторський метатекст українського письменника Романа Іваничука, репрезентований коментарями до історичного роману «Мальви».

Авторський коментар в історичному романі розташований всередині основного тексту. Коментар і примітки створені автором є органічними складниками художнього дискурсу та утворюють з ним «цілісну, гармонійну єдність» [5, с. 294]. За змістом вони майже не відрізняються, але коментар вживають в ширшому значенні, він «служує поясненню основного тексту, тому є глибшим за змістом» [4, с. 155], а примітки – стислі, лаконічні. У межах нашого дослідження, ми будемо послуговуватися обома елементами метатексту, оскільки ці компоненти графічно відмежовані від основного тексту твору, є його структурними складниками та виконують роль посередника між автором та читачем.

Коментар і примітки передають інформацію двох типів – лінгвістичну й екстралінгвістичну. Лінгвістична скерована на тлумачення незрозумілих слів, виразів [4, с. 155], зокрема переклад іншомовних слів. Яскравим прикладом орієнтації тексту на українського читача, автор подає переклад слів з інших мов. Виявляємо в історичному романі низку таких перекладів приміток, зокрема з **турецької мови**: *аджем – чужинець* [2, с. 200], *йолом – смерть* [2, с. 199], *йетер – досить* [2, с. 145], *санджак – прапор* [2, с. 146], *огли-калям – інтелігент* [2, с. 133], *шекер – цукор* [2, с. 78], *кизил ельмада герюшюрюз! – ми зустрінемося в країні золотого яблука!* [2, с. 48]; **татарської**: *тепе-оба – вершина-гора* [2, с. 12], *даї – дядько, шагін – сокіл* [2, с. 35], *чінгяне – циган* [2, с. 36], *сабаних хайр олсун – доброго ранку* [2, с. 70], *кара-су – чорна вода* [2, с. 72], *узенчик – річка* [2, с. 88], *танг атар – світає* [2, с. 100], *єлдиз – зірка* [2, с. 102], *дост-ака – рідний брате* [2, с. 130], *вай, вай, анам – ой, ой, мамо* [2, с. 151], *коп! іаша – встань! живи* [2, с. 142], *аманат – заручник* [2, с. 177], *ялан – брехня, ата – батько* [2, с. 183], *назджаз – ніжна моя* [2, с. 185], *хікмети – повчання* [2, с. 210], *вай харин – гаразд* [2, с. 207], *маш Аллах – оце так* [2, с. 204]; **польської**: *пшевудці – провідники* [2, с. 215]. *Koniec Polski – кінець Польщі* [Іваничук, 2018, с. 216], *Co rap towi! – Що пан каже* [2, с. 217]; **арабської**: *Аллах акбар – великий Боже* [2, с. 28].

Лексичний склад запозичених слів досить великий. Такі лексеми можна виокремити в лексико-семантичні групи. Серед них найпоширенішими будуть релігійні поняття, назви державних чинів, суспільних станів та титулів, видів культурної спадщини Туреччини, назви предметів побуту та їжі, назви державних установ, військові поняття. Насамперед це лексика щоденного вжитку, яка має більший ступінь засвоєння й відома пересічним українцям.

Лінгвістичні примітки забезпечують змістово-підтекстовий шар інформації, закладений автором. Роман Іваничук не просто перекладає слово, а тлумачить його значення, робить додаткові зауваження: *купець-касапчі – різник. Так татари називали російських купців* [2, с. 167]; *Тати – степові татари називають гірських татами (віровідступниками)* [2, с. 30]; *Калга – молодший брат хана, воєнний міністр. Ак-мечеть – теперішній Сімферополь* [2, с. 31]; *Висока Порта, Високий Поріг – султанський уряд Туреччини* [2, с. 9]; *Бедесман – центральний критий ринок у Стамбулі* [2, с. 28]; *Мекіри, оджу – злі джини, що перетворюються на собак, цапів* [2, с. 70]; *Кизилбаши – турецькі повстанці проти султанів* [2, с. 6]; *Джихад – священна війна проти християн* [2, с. 8]. Тлумачення натяків, роз'яснення алюзій, атрибуція прихованих цитат, переклад іншомовних слів – все це націлене на покращення тезаурусних запасів читача, на закриття лакун у його культурному світогляді [3, ст.174].

Екстралінгвістичні примітки містять інформацію стосовно реальної дійсності, тлумачать невідомі читачеві явища, події, історичні факти, біографічні дані історичних осіб, подають авторські зауваження щодо описаних подій [4, ст.156]. В історичному романі «Мальви» автор пояснює невідомі потенційному читачеві реалії, факти, вислови, тому він намагається прокоментувати їх, щоб зняти семантичну невизначеність: *Шагін-Гірей татарський полководець із роду Гіреїв, що 1624 року вигнав турецьких васалів із Кафи* [2, с. 5]; *Урхан – султан Урхан Газі, який сидів на престолі у XIV ст., створив військо «йені-чері» (нове військо) з вихованих у спеціальних закладах християнських хлопчиків* [2, с. 25]; *Вислів Селіма Грізного (роки правління – 1512 – 1520): «Панувати – це суворо карати»* [2, с. 82]; *Хто хотів звернутися до султана на вулиці, тримав засвіченого факела над головою* [2, с. 159]; *Сотня капи-кулу – сейменів, що формувалися у Криму на зразок турецьких яничарів, називали капи-кулу (в перекладі – дверними рабами)* [2, с. 110]; *Тімаріоти – турецькі землевласники, що за землю відбували службу в спагіях* [2, с. 29]; *Шіїти – мусульманська секта, визнана в Ірані й Іраку. В Туреччині сунніти* [2, с. 9]; *Чаушлар – наглядач за поведінкою яничарів у бою. Чаушлари їздили на фарбованих конях, щоб виділятися серед воїнів* [2, с. 60]; *Корпус яничарів ділився на три з'єднання – булуки. Стамбульський булук складався з 60 орт* [2, с. 59]; *Ворота Баб-і-гамаюн – ворота султанського палацу, перед якими виставляли голови страчених достойників* [2, с. 26]; *Бостанджі-баши – шеф субашів – охоронців громадського порядку в османській Туреччині* [2, с. 43]; *Селямлик – чоловіча половина турецького дому, султанського палацу* [2, с. 41]; *Баскак – татарський збирач податків (дослівно: той, що за давить за горло)* [2, с. 89]; *Джіз'є – земельний податок з не мусульманського населення і подушне* [2, с. 89].

У проаналізованих метатекстуальних елементах чітко представлена позиція автора. Варто зазначити, що за допомогою коментарів та приміток автор демонструє національно-культурний світогляд нації. Він знайомить читачів з мовною картиною світу Османської імперії та Кримського ханства XVII ст, зображує кримсько-татарський світ крізь призму мови.

Список використаних джерел

1. Ватажко Е. В. Поняття «метатекстуальність» і «метаповідь» у літературознавчому дискурсі. *Слово і час*. 2021. № 2 (716). С. 100–109.
2. Іваничук Р. І. Мальви : роман, есей. Харків : Фоліо, 2018. 235 с.
3. Колегаєва І. М. Текст і мегатекст як члени єдиної комунікативної родини. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи*. Київ, 2012. С. 170–178.
4. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу. Київ : Видав. дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
5. Сокол М. О. Примітка та коментар у системі інтертекстуалізації. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Луцьк, 2009. Вип. 1, т. 7. С. 293–302.

Ключові слова: метатекст, коментар, примітки, Роман Іваничук, історичний роман.

Keywords: metatext, commentary, notes, Roman Ivanychuk, historical novel.